

Niels Ulrik Sørensen og Jens Christian Nielsen

Et helt normalt perfekt selv

Konstruktioner af selvet i unges beretninger om mistrivsel

Ungdomsforskningen har længe været optaget af spørgsmål, der vedrører unges identitetsdannelse. De seneste årtier har denne optagethed fået næring fra en række dagsordensættende samfundsvidenskabelige teorier, som har udvist en betydelig interesse for at udforske selvet, der tilsyneladende er blevet destabiliseret, rekonstrueret og rehabiliteret i en uendelighed. Selvet synes at have fået status som en slags prisme, som de samfundsvidenskabelige teorier anskuer de aktuelle samfundsforandringer igennem. Denne tilbøjelighed kan også spores i ungdomsforskningen, der i stigende grad har indkredset unges livssituation og orienteringsformer gennem studier, som fokuserer på de muligheder og begrænsninger, der præger unges selvkonstruktion i forskellige sociale og kulturelle kontekster. Det gælder også denne artikel, der med udgangspunkt i modernitetsteoretiske og poststrukturalistiske perspektiver på ungdomslivet retter søgelyset mod de udfordringer, som selvkonstruktionen afføder blandt en gruppe unge, der har mistrivselssproblemstillinger inde på livet, der på forskellig vis udtrykker sig i forhold til selvet. Med udgangspunkt i interviews analyseres de sammenhænge mellem mistrivsel og selvkonstruktion, de unge selv etablerer i deres beretninger om henholdsvis valg og selvkonstruktion, forestillingen om det perfekte ungdomsliv samt de selvoptimeringsstrategier, de anlægger for at dæmme op for det, de betragter som egne utilstrækkeligheder.

Søgeord: ungdom, individualisering, identitetsdannelse, selvkonstruktion, mistrivsel, perfektionstvang.

I denne artikel sætter vi fokus på selvkonstruktionen hos en gruppe unge, som har erfaringer med mobning, ensomhed, selvskade, bulimilignende adfærd og andre mistrivelsesformer, der umiddelbart forekommer ganske distinkte og usammenlignelige, men som ikke desto mindre har det tilfælles, at unge, der har sådanne erfaringer, ofte forklarer dem med fejl og mangler hos dem selv. Det er med andre ord mistrivelsesformer, som er koblet til problematiserende tematiseringer af selvet. I artiklen udforsker vi disse problematiserende tematiseringer, dvs. vi dykker ned i, hvordan de unge forstår og oplever selvet, og hvordan de forbinder dette selv til deres mistrivsel. Vi er interesseret i de fællestræk, der er mellem de unges måde at forbinde selv og mistrivsel på, altså de træk, der går på tværs af de unges mistrivelsesformer, køn, klasse osv. Da vi samtidig er interesserede i at forstå, hvilke variationer der præger disse fællestræk, vil forskelle mellem disse kategorier ligeledes dukke op i løbet af analysen.

Artiklen anlægger et poststrukturalistisk inspireret perspektiv på unges konstruktion af selv og mistrivsel, hvilket indebærer, at denne konstruktion anskues som noget, der er indlejret i og betinget af sociale og kulturelle forestillinger og normer. De unge tilskrives derudover en kapacitet til at bearbejde og forskyde disse forestillinger og normer gennem citerende praksisser, som dog må befinde sig inden for det kulturelt genkendelige og accepterede, hvis de unge skal opnå social inklusion (fx Søndergaard 1996, 2009; Wetherell & Potter 1992). Artiklen handler derfor også om, hvor grænserne for det kulturelt genkendelige og accepterede går, dvs. hvad der falder inden for og uden for de sociale og kulturelle forestillinger og normer om selvkonstruktion og mistrivsel, samt hvilke implikationer det har for de unge at befinde sig på den ene eller den anden side af grænsen (Kofoed 2003, Staunæs 2004).

Derved lægger artiklen sig i forlængelse af en række forskningsbidrag, der bl.a. med en poststrukturalistisk optik undersøger unges håndtering af de øgede krav om selvkonstruktion, som præger nutidens individualiserede samfund. Men hvor disse bidrag overvejende fokuserer på de sammenhænge, der måtte være mellem individualiseringens krav om selvkonstruktion inden for specifikke sociale og kulturelle felter og specifikke former for trivselrelaterede problemstillinger – fx de sociale eksklusionsformer, der er knyttet til individualiseringen i uddannelsessystemet (fx Murning 2013), eller de kropsforstyrrelser som er forbundet med æstetiseringen af ungdomskulturen (fx Johansson 1997) – så afsøger denne artikel i videre forstand trivselrelaterede implikationer af kravene om selvkonstruktionen. Vi fokuserer således ikke på forholdet mellem selvkonstruktion og mistrivsel inden for et bestemt socialt eller kulturelt felt. Vi definerer i stedet selvkonstruktion som et eget felt og afsøger forholdet mellem dette felt og en række mistrivelsesformer, der kendetegnes ved deres problematiserende tematiseringer af selvet. Artiklen bevæger sig således gennem forskellige situationer og kontekster i ungdomslivet, som udgør knudepunkter i forholdet mellem deres selvkon-

struktion og mistrivsel, hvilket skal tjene til at etablere en tværgående viden om, hvordan selvkonstruktion er koblet til mistrivsel i nutidens individualiserede samfund.

Selvet i ungdomsforskningen

Ungdomsforskningen har siden Eriksons identitetsteori (Erikson 1968, Kroger 2007) været optaget af spørgsmål, der vedrører unges identitetsdannelse. De seneste årtier har denne optagethed fået yderligere næring fra nogle dagsordensættende samfundsvidenskabelige teorier, der har gjort selvet til en prisme, som aktuelle samfundsforandringer anskues igennem. Det gælder især modernitetsteorien, der har udviklet en lang række begreber om selvkonstruktionen – fx *selvidentitet* (Giddens 1996) og *gør-det-selv-biografi* (Beck & Beck-Gernsheim 2002) – der på hver sin måde udtrykker et træk, som menes at stå centralt i nutidens samfund: Individualisering. Ifølge modernitetsteorien handler individualiseringen om, at sociale og kulturelle positioner og fællesskaber, der hidtil har været identitetsgivende (køn, seksualitet, etnicitet, klasse, alder osv.), er under hastig opløsning, hvorfor menneskene er blevet *frisat* som individer (Ziehe 1995), der er påført et hidtil uset ansvar for at skabe sig selv. Modernitetsteorien beskriver det som en af tilværelsens primære opgaver – og en kæmpemæssig udfordring. Ikke mindst fordi nutidens samfund menes at være kendetegnet ved en omskiftelighed og fragmentering, der stedse ændrer de eksistensbetingelser, som individet skal konstruere sit selv i forhold til (Bauman 1999, Sennett 1998).

Hvor modernitetsteorien har gjort individet til sit teoretiske omdrejningspunkt, har poststrukturalismen – en anden dagsordensættende teoretisk strømning – sat fokus på de sociale og kulturelle processer, hvorigennem grupper og individer bliver til som selver. Her er dog mindre fokus på en frisat selvkonstruktion end på det sociales og kulturelles indlejring af denne (Foucault 1991, Butler 1993, Søndergaard 1996). Ifølge de poststrukturalistiske teorier er normative idealer for køn, seksualitet, etnicitet, klasse, alder osv. fortsat virksomme, og man udforsker bl.a., hvilke begrænsninger de lægger på grupper og individers selvkonstruktion. Her tales om, at man risikerer

abjektgørelse, dvs. udstødelse som et ikke-subjekt, hvis man konstruerer sig selv på måder, der bevæger sig for langt fra idealerne (fx Staunæs 2004). Samtidig betones det, at de normative idealer stedse forandres gennem grupper og individers *citering* af socialt og kulturelt genkendelige subjektpositioner, som forskydes gennem hver citering, der følgelig tillægges et performativt potentiale (Davies & Harré 1990). Selvom de poststrukturalistiske teorier decenterer selvkonstruktionen – der i mindre grad gøres til et spørgsmål om individets valg og dispositioner end om de sociale og kulturelle processer, det indgår i – sættes selvkonstruktionen også her i centrum af nutidens samfund, hvis dynamik således gøres til selv- og identitetsspørgsmål.

Både modernitetsteoretiske og poststrukturalistiske perspektiver på selvkonstruktion har stået centralt i de seneste årtiers ungdomsforskning. I Danmark og resten af Norden har der fx været en række poststrukturalistisk inspirerede studier af skoleliv og subjektivitet, som har haft fokus på, hvordan unge konstruerer sig selv gennem de køns-, klasse-, seksualitets- og etnicitetspositioner, som er tilgængelige for dem i forskellige skole- og bykontekster (Armbjörnsson 2004, Cawood 2007, Fangen et al. 2010, Gilliam 2009, Staunæs 2004). Studierne demonstrerer disse positioners fortsatte indflydelse på unges selvkonstruktion, men viser samtidig, at de unge aktivt gentolker dem bl.a. ved at kombinere dem på nye måder, hvilket udfordrer nogle af de begrænsninger, positionerne lægger på deres selvkonstruktion.

Uddannelsesverdenen danner også ramme om en række studier, der med inspiration fra bl.a. modernitetsteorien har undersøgt, hvordan uddannelse i stigende grad presser sig på som en arena, hvor unge afkræves stillingtagen og valg, der vedrører deres fremtidsperspektiver, hvem de er, og hvem de kan blive (Katznelson 2004, Pless 2009). En vigtig pointe i disse studier er, at de unge derved møder en individualiseret logik og retorik i uddannelsesverdenen, hvor det forventes, at de forholder sig reflektivt, målrettet og prioriterende til deres egen situation, og at de derved bibringes en oplevelse af selv at skulle vælge deres liv og selv at være ansvarlig for de valg, der træffes. Den individualisering, som uddannelsesverdenen ifølge disse studier bidrager til, fremstilles imidlertid ikke som en frisættende proces, men derimod som en institutionelt indlejret mekanisme, der rummer relativt snævre muligheder for variation og udsving, der i høj grad reproducerer sociale og kulturelle magtforhold og uligheder (Illeris et al. 2009).

At individualiseringen ikke nødvendigvis udvider råderummet og mangfoldigheden blandt unge er også en pointe i den ungdomsforskning, der beskæftiger sig med ungdomskultur og livsstil (Johansson 1997, Sørensen 2006), hvor fokus bl.a. har været på den æstetisering af selvet, der følger med individualiseringens øgede krav om at skabe sig selv. Individualiseringen kobles her til en øget optagethed af selviscenesættelse og kropslig selvfremstilling, hvilket opbløder visse grænser mellem kvindelig/mandlig, homo-/heteroseksuel osv., men samtidig ses en udvikling hen imod stadig mere ufleksible og

snævre idealer for ydre og krop, hvorfor æstetiseringen ikke alene udvider selvkonstruktionens mulighedshorizont. Den skaber også nye positioneringskrav og eksklusionsformer, hvilket er forbundet med mistrivsel hos flere og flere unge, der oplever et pres for at skulle konstruere sig selv i henhold til tidens snævre idealer for krop og ydre. Mange unge reagerer med en selv-rettet adfærd – i form af spiseforstyrrelser, selvskade, selvhad osv. – hvilket bl.a. forklares med, at de unge på grund af den fremherskende individualiserede logik oplever sig selv som ansvarlige for egne sejre og nederlag (Nielsen et al. 2010, Sørensen et al. 2011).

Ungdomsforskningen tegner hermed et billede af selvkonstruktionen som et spændingsfelt, der både er underlagt individualiserende kræfter, som betoner unges mulighed for at konstruere sig selv, og skaber ganske snævre manøvrerum for en sådan selvkonstruktion. Dels har velkendte kategorier som køn, klasse, etnicitet osv. fortsat en betydning for, hvilke byggesten de unge har til rådighed i deres selvkonstruktion og dels produceres kontinuerligt nye normative idealer for stadig flere områder af selvkonstruktionen. Samtidig viser ungdomsforskningen, hvordan unge i forskellige situationer og kontekster gentolker og forskyder de positioner, der er tilgængelige for dem, hvilket bidrager til at forny og forandre selvkonstruktionens manøvrerum. Men selv om den individualiserede selvkonstruktion således rummer visse frihedsgrader, synes de unge ikke at have megen frihed til at undslippe den. Den er blevet obligatorisk for alle unge – uanset hvordan deres køn, seksualitet, etnicitet, klasse osv. måtte præge deres forudsætninger for at mestre den.

Metodologi

Det empiriske afsæt for denne artikel er kvalitative interviews med 33 unge mellem 15 og 24 år, der befinder sig i en gråzone, hvor de på den ene side har problemer, hvis omfang og intensitet forekommer bekymringsvækkende, men på den anden side er de ikke af en sådan karakter, at hele deres liv domineres af mistrivsel. De unge er blevet udvalgt fra et stort kvantitativt studie om unges trivsel og mistrivsel (Nielsen et al. 2010), hvor deres svar peger på, at de på visse punkter så ud til at mistrives, men på andre så ud til at trives. I studiet angav de, at de havde erfaringer med enten mobning, ensomhed, selvskadende adfærd og/eller problemer med krop og ydre. Sidstnævnte handlede bl.a. om, at de havde svaret, at de var utilfredse med deres krop, havde sultet sig selv, følt skyld over at spise og/eller havde kastet op med vilje. Ingen af dem havde dog diagnoser, og deres svar var overvejende positive, når de blev bedt om at vurdere deres liv som helhed, deres selvtillid, popularitet osv., hvilket peger på, at de havde et relativt positivt billede af sig selv og deres liv, selvom de havde mistrivsel, som var koblet til problematiserende tematiseringer af selvet.

De 33 unge boede på interviewtidspunktet spredt ud over hele Danmark; i hovedstadsområdet, provinsbyer og landsbyer. 19 af dem var kvinder, 14

var mænd. Selvom de befandt sig i alderen 15-24 år, var hovedparten mellem 17 og 23 år. Denne aldersfordeling kom ligeledes til udtryk i de unges tilknytning til uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet, hvor vægten var på ungdomsuddannelserne: mens kun én var folkeskoleelev, var 11 således gymnasieelever, fem erhvervsskoleelever, og en var hf-studerende. Seks af de unge gik på en længerevarende videregående uddannelse, og to gik på mellemlange videregående uddannelser. Fem havde et erhvervsarbejde, mens to var ledige.

Fordelingen på køn, alder og tilknytning til uddannelse og arbejdsmarked spejlede ikke fuldt ud de fordelinger, vi så for tilsvarende mistrivelsesformer i det kvantitative studie, hvilket dels skyldes, at vi ikke gik efter den "typiske" cutter, ensomme osv., men ønskede at finde unge, der havde sådanne mistrivelsesformer inde på livet, men som samtidig så ud til at trives nogenlunde. Men selv ikke unge med denne profil bestræbte vi os på at tegne et repræsentativt billede af. Ambitionen var at tegne et nuanceret og mættet billede af unge med en sådan profil, hvorfor det var vigtigere for os at rekruttere unge, der kunne tilføre billedet forskellige og varierende perspektiver. En sådan "skæv" rekruttering foretog vi bl.a. i forhold til unge med problemer med krop og ydre, hvor der blev interviewet lige mange unge mænd og kvinder, selvom det kvantitative studie viste, at de var mest udbredt hos unge kvinder (Nielsen et al. 2010).

Da vi kontaktede de unge, fortalte vi dem, at interviewet havde fokus på deres aktuelle livssituation og ungdomsliv i videste forstand. Derefter nævnte vi nogle af de svar fra spørgeskemaundersøgelsen, der lå til grund for, at vi kontaktede dem. Vi var dog meget påpasselige med ikke at positionere de unge for entydigt i forhold til disse svar, fx sagde vi ikke til dem "Jeg vil gerne tale med dig om at være ensom", men brugte formuleringer som "Jeg kan se, at du for ca. et halvt år siden svarede, at du ofte følte dig ensom. Det er en af de ting, jeg gerne vil tale med dig om". Vores underliggende budskab var, at ensomhed kunne udgøre et tema, hvis de selv valgte at forfølge det under interviewet, men at vores hovedinteresse var at høre, hvordan de aktuelt trivedes, hvordan de i videre forstand betragtede deres ungdomsliv osv.

De unge blev interviewet individuelt i semi-strukturerede interviews (Haavind 2000, Fog & Kvale 1995), der var organiseret om seks overordnede tematikker, som skulle give informanterne mulighed for at tale om selvkonstruktion og mistrivsel i forhold til forskellige situationer og kontekster i ungdomslivet. Tematikkerne var: 1) Vigtige valg og indflydelse på livet generelt; 2) Aktuelle udfordringer og svære perioder; 3) Venner, kærester og netværk; 4) Familien; 5) Fremtiden; og endelig 6) Forestillinger om det gode ungdomsliv. Under interviewene lod vi de unge selv indholdsudfylde disse tematikker, således at de hændelser, tanker osv., som de fandt relevante at berette om, blev styrende for dialogen under interviewet.

Analyselstrategi

Analysen af interviewene er gået ud på at afsøge *indvendige sammenhænge* (Haavind 2000) i de unges beretninger om disse tematikker, dvs. de sammenhænge, de unge selv etablerer mellem forskellige fænomener og emner, når de taler om mistrivsel, udfordringer, netværk osv. under interviewene. Især har vi fokuseret på de indvendige sammenhænge, de etablerer mellem mistrivsel og selvkonstruktion, dvs. den subjektive betydning, de tilskriver disse fænomener og samspillet mellem dem (Andenæs 2000).

Udgangspunktet er detaljerede udskrifter af alle interviewene, der har været genstand for en dobbelt analytisk proces, hvor vi har orienteret os på tværs af alle interviewene og på langs i de enkelte interview. I de tværgående søgninger har vi både ledt efter forskelle og ligheder i de tolkninger, perspektiver og logikker, der gør sig gældende i de sammenhænge, de unge etablerer mellem selvkonstruktion og mistrivsel. Hensigten har været at identificere de sammenhænge, som deles af alle de interviewede unge – fællestrækkene – og de sammenhænge, der kun gør sig gældende for nogle af de unge – særtrækkene (Haavind 2000). I den langsgående læsning har vi ligeledes søgt efter forskelle og ligheder, men i den enkelte unges tolkninger, perspektiver og logikker. Her har det således handlet om at identificere sammenhænge og brud i den enkelte unges beretninger om selvkonstruktion og mistrivsel. Hensigten har bl.a. været at sikre os, at den enkelte unge kom til at indgå på en præcis og nuanceret måde i det bredere billede, dvs. at den fremstilling af sammenhænge mellem selvkonstruktion og mistrivsel, som billedet rummer, korresponderer med de fremstillinger, som de unge hver for sig producerede under interviewene.

I tråd med en poststrukturalistisk analysestrategi forstås de tolkninger, perspektiver og logikker, som de unge producerer i interviewene, som tolkninger – citeringer – af kulturelle forestillinger og normer, der gør sig gældende i det samfund, som de er en del af (Butler 1990, 1993). De sammenhænge mellem selvkonstruktion og mistrivsel, som de unge etablerer i interviewene, forstås således i mindre grad som kulturelle udtryk for en indre subjektivitet hos disse unge end som de unges indtagelse af positioner i kulturen, dvs. som kulturelle handlinger, hvorigennem de skaber en sådan subjektivitet (Potter & Wetherell 1992). Disse kulturelle handlinger kan være mere eller mindre kulturelt normative, dvs. i højere eller mindre grad gengive forståelser og forventninger i kulturen. En del af den analytiske bestræbelse går netop ud på at afsøge forholdet mellem normative og ikke-normative citeringer: Hvad er forventningerne til selvkonstruktionen? Hvad sker når man ikke kan imødekomme disse forventninger? Og hvordan hænger det sammen med mistrivsel? Og den analytiske indkredsning af fællestræk og særtræk handler bl.a. om at undersøge, hvornår særtrækkene hos informanterne bliver så særlige, at de bevæger sig på grænsen af det normative, samt hvad det indebærer for de unge at befinde sig på denne grænse (Staunæs 2004).

De unge i artiklen beskriver i vid udstrækning deres selver som utilstrækkelige og afvigende, og den selvkonstruktion, der træder frem i artiklen, går ikke mindst ud på at afhjælpe denne utilstrækkelighed og afvigelse. Det er et arbejde, vi analyserer frem ved hjælp af to *akser*. Hver akse kan beskrives som en linje, der er spændt ud mellem to punkter, som udgør forskellige udgaver af det samme aspekt af selvet – og selvkonstruktionen går så ud på at foretage en bevægelse ad linjen fra det ene punkt til det andet. Den første akse forfølger vi i afsnittet "At skabe/finde sig selv". Den løber mellem punkterne *sådan er jeg* og *sådan kan jeg blive*, og her foretages bevægelsen ved at træffe et uddannelsesvalg, hvilket alle de unge opfatter som afgørende for at lykkes med selvkonstruktionen. Et mislykket uddannelsesvalg er således lig en mislykket selvkonstruktion. Den anden akse udfoldes i de to efterfølgende afsnit – "I skyggen af perfektion" og "Kampen mod et uperfekt selv". Den løber mellem punkterne *mit uperfekte selv* og *den perfekte normalitet*. Her er fokus på den betydning, som forestillingen om det perfekte ungdomsliv har for selvkonstruktionen. De unge har således et klart billede af perfektionen som en norm, de bliver nødt til at imødekomme, men de har ingen klar forståelse af, hvordan det skal kunne lade sig gøre. Og i analysen zoomer vi ind på selvskadende adfærd og spiseforstyrrelser som strategier, de unge i mangel af bedre unge griber til for at perfektionere selvet. Ved hjælp af de to akser kastes lys over en selvkonstruktion, der på den ene side opleves som uomgængelig, men på den anden side ikke rummer megen plads til variation og afvigelse. Og analysen handler ikke mindst om at indkredse de unges arbejde med at positionere sig selv i forhold til de to akser.

At skabe/finde sig selv

Under interviewene bad vi de unge om at fortælle, hvad de aktuelt oplever som den største udfordring i deres tilværelse. Og trods de unges forskellige aldre, opvækstbaggrunde, livssituationer osv., handler hovedparten af svarene på dette spørgsmål om udfordringen med at træffe valg, der opleves som afgørende for, hvordan livet kommer til at forme sig. Som beskrevet af bl.a. Illeris et al. (2009), oplever de interviewede unge det at skulle træffe sådanne valg som et uomgængeligt vilkår i ungdomslivet, noget man ikke kan undslå sig. Men selv de unge, der umiddelbart ser ud til at mestre dette vilkår, beskrev valgprocesserne som indgribende og komplicerede, bl.a. fordi de i vid udstrækning satte både deres nuværende og fremtidige selv i spil. Adspurgt om den største udfordring i hendes liv lige nu svarer 3.g.'eren Laura på 17 år:

L: Det er nok valget med, hvad jeg skal efter 3.g, der begynder at presse sig på her og nu. Og job og penge. Det at jeg skal flytte hjemmefra kræver job og penge, hvis man skal have råd til det. Så det er mere sådan, hvad der skal ske i fremtiden. Det er nok det, der fylder mest. Hvad vil jeg? Jeg har en drøm om at komme til Afrika og

arbejde frivilligt. Det ville jeg gerne som sådan noget sygeplejerske eller læge, men så er jeg nødt til at læse til sygeplejerske først, og det vil jeg ikke arbejde med bagefter. Og så skal jeg læse til fysioterapeut bagefter, og gider jeg det? Der er også for mange uddannelser at vælge mellem. Det er sådan noget, jeg går og tumler med.

Lauras fremtid er ikke givet, men skabes af en lang række valg, som hun selv må træffe, før hendes nutid kan blive til fremtid. Men valgene griber ind i hinanden, og valg, som isoleret set kan føre til noget positivt, kan være med til at besværliggøre eller begrænse andre valg. Drømmen om at rejse ud og opleve verden ser fx ud til at komme på tværs af drømmen om uddannelse. Og går det overhovedet at få de valg, der leder mod hendes rejsedrømme, og de valg, der leder mod hendes uddannelsesdrømme, til at gå op i en højere enhed? Laura er i tvivl, og det hele kompliceres naturligvis af, at hun – trods alle drømmene – ingenlunde er afklaret om, hvilket fremtidigt liv hun ønsker, at valgene skal lede frem til. Og det er hun langt fra ene om. Interviewene er fulde af beretninger om kriser, der er knyttet til valg, som de unge oplever som afgørende for, hvordan deres liv kommer til at forme sig, bl.a. fordi de færreste af dem har en klar forestilling om, hvordan de ønsker sig deres fremtidige liv.

Det gælder fx 23-årige Nana, der gennemlevede en krise i forbindelse med sit uddannelsesvalg, som ikke mindst handlede om, at hun var ude af stand til at finde ud af, hvilket fremtidigt liv hun ønskede sig. På interviewtidspunktet – hvor hun er to år inde i den universitetsuddannelse, hun endte med at vælge – står hun over for udfordringen med at skulle specialisere sig, hvilket genopliver hendes usikkerhed om fremtiden. Idet hun beretter om denne usikkerhed, viser det sig dog, at det ikke kun er fremtiden, der er på spil for Nana. Også nutiden indgår som et væseselement i hendes valgovervejelser. For det liv, hun gerne vil skabe for sig selv, skal hænge sammen med den person, hun oplever, hun er nu og her. Og hvem er lige det?

I: Jeg spørger tit, hvad der er den største udfordring i dit liv. For dig lyder det som om, det er noget med valg.

N: Det er valg, ja. Fordi nu skal jeg til at vælge definitivt, hvilken overbygning jeg skal have... Jeg har altid ønsket mig, at der bare var en ting, som jeg virkelig godt kunne finde ud af, og som virkelig interesserede mig – og at der slet ikke var nogen mulighed for at gøre resten. Det er jeg virkelig faldet over mange gange.

Nana vil gerne vælge en specialisering, der refererer til noget ved hende selv – en passion, et talent el.lign. Der skal med andre ord være en sammenhæng mellem det selv, hun er nu og her, og det selv, hun gennem dette uddannelsesvalg kan blive i fremtiden. Men eftersom hun kan og vil så mange for-

skellige ting, må hun vælge dele af selvet fra og lade andre blive udslagsgivende for valget, hvilket volder hende store problemer. Den tvivl, hun har om, hvilke dele af hendes selv, uddannelsesvalget skal referere til, forstærker med andre ord hendes tvivl om, hvem hun skal satse på at blive i fremtiden. Nana har dog en smertelig erfaring med, at man ikke blot kan udskyde valget på ubestemt tid. Uddannelsesvalget er ikke blot afgørende for, hvilket selv hun kan blive i fremtiden. Hendes aktuelle selv, som valget skal referere til, er nemlig i farezonen for at krakelere, hvis ikke dette valg træffes inden for en overskuelig tidsramme. Sådan oplevede Nana det i hvert fald, da hun i sin tid var ude af stand til at træffe et valg om, hvilken uddannelse hun skulle begynde på: "Så følte jeg ikke rigtig, at jeg havde nogen identitet på den måde. At jeg ikke rigtig vidste, hvor jeg var på vej hen". Hvis frygten for at vælge ender med at forhale valget, risikerer man at opleve ikke at være nogen som helst. Og så får man for alvor problemer med uddannelsesvalget, der jo ikke blot er identitetsgivende, men også helst skal være selv-refererende, hvilket forudsætter, at man har en identitet, som valget kan referere til.

Det kender 22-årige Stephan alt til. Stephan har påbegyndt en lang række erhvervsuddannelser, men aldrig færdiggjort nogen. Nu står han overfor at skulle i lære som gulvlægger, men tvivler kraftigt på, at det er noget for ham. Adspurgt om, hvad der er den største udfordring for ham lige nu, svarer han således:

S: Det er alle de uddannelser. Nu kan du se, nu er jeg 22 og skal tage en ny. Og det er stadigvæk skide svært, altså hvad for en vej, du vil gå resten af livet. Det er jo nok der, man skal bestemme det.

I: Ja... hvad tænker du kunne hjælpe dig til at finde ud af, hvad du gerne vil?

S: Ja... [pause] Det ved jeg ikke. Altså, jeg har stadig store problemer med det.

Uddannelsesvalget forekommer uoverskueligt. Antallet af uddannelser synes enormt, og Stephan aner ikke, hvordan han skal manøvrere i alle valgmulighederne. Han synes hverken at have et billede af et fremtidigt liv, som uddannelsesvalget kan være med til at frembringe, eller en oplevelse af et eksisterende selv, som valget kan tage udgangspunkt i. Stephan har godt nok truffet et valg, men tanken om, at det er "for resten af livet" synes overvældende, og han fremstår langt fra afklaret om, at gulvlægger er det rigtige valg, ligesom han ikke aner, hvad der skal til for at træffe et sådant. Interviewet efterlader således ikke noget indtryk af, at Stephans lange forløb af valg og omvalg nødvendigvis er ovre. Han synes hermed at være fanget i en valgproces, han ikke mestrer, men oplever, at der ikke er nogen vej udenom.

Laura, Nana, Stephan og de øvrige unge synes således at være bærere af en forestilling om, at man gennem visse prægnante valg – bl.a. studievalget

– har muligheden for at forme sig selv og sin fremtid, hvilket ser ud til at udgøre en stor udfordring for dem. Et omdrejningspunkt i de unges spekulationer går på, at de oplever, at de selv skal være det primære referencepunkt for dette valg. Det indebærer, at de unge ikke bare ser det som deres opgave at bygge sig selv og deres fremtid op, men at de samtidig oplever, at de selv skal udgøre det fundament, som dette byggeri skal hvile på. Uddannelsesvalget – og andre prægnante valg – rummer således en dobbelt orientering mod selvet, der opleves som noget, der simultant skal findes og skabes i forbindelse med disse valg. Valgene fungerer altså medierende mellem det, de unge er, og det de kan blive. Idet begge disse poler i nogen grad fremstår som ubekendte – de er hverken helt klar over, hvem de er, eller hvem de kan blive – kunne valgprocesserne i princippet være kendetegnet ved en betydelig spændvidde og variation, men sådan fremstår de ingenlunde.

De unge synes ikke at bejage uklarheder eller ambivalenser, der tværtimod opleves som noget fejlagtigt og dysfunktionelt, der skal korrigeres og elimineres. De ville ønske, de havde styr på, hvem de er, og hvem de kan blive, samt hvilke valg det ville give anledning til at træffe. Idealet er med andre ord at træffe valg, der bevæger dem i en lige linje fra et aktuelt til et potentielt selv og undgå omvalg og omveje, der betragtes som krisesituationer, man hurtigst mulig skal blive kvit. Der synes under denne orientering mod afklaring og klarhed at ligge en præmis om, at man ikke nødvendigvis er eller bliver nogen. At man kan vise sig at være eller blive ingenting. Hvilket umiddelbart synes at have karakter af en realisering af den individualiserede selvkonstruktion, som skitseres af modernitetsteorien, hvor der ikke er andet end det selv, der skabes gennem individets valg osv. (Giddens 1996, Beck & Beck-Gernsheim 2002). Men samtidig opleves det at være selv-løs, selv-uklar eller blot selv-uafklaret som en tilstand, det ikke er til at holde ud at leve med, og den åbenhed, der kendetegner denne tilstand, skal derfor hurtigst muligt lukkes.

Et gennemgående tema i poststrukturalismen har været det *subjektiveringskrav*, der betegnes som et primært kendetegn ved det moderne samfund. Poststrukturalismen har således demonstreret, hvordan rå magt i denne epoke afløses af et identitetspolitisk paradigme, der bl.a. udbreder forestillinger om naturlige og normale køn og seksualiteter, som samfundsmedlemmerne må subjektivere sig igennem for at blive anerkendt og inkluderet som kulturelt genkendelige og forståelige subjekter (bl.a. Foucault 2001, Søndergaard 1996). Ifølge poststrukturalismen indebærer forestillingen om naturlighed og normalitet, at subjektiveringens hviskes ud og usynliggøres – man er et kønnet og seksuelt subjekt, sådan er man født – hvorfor den magt og underkastelse, som er forbundet med subjektivering, ligeledes hviskes ud og usynliggøres. Hos de unge i artiklen fremstår subjektivering imidlertid tydeligt: De betragter ikke deres subjektivitet som noget naturligt og givet, men derimod som noget, de selv må påtage sig at skabe. Men selvom de således oplever, at

det er op til dem selv at skabe deres subjektivitet, føler de ikke, at de kan vælge denne skabelse fra – i den forstand kan man argumentere for, at der er tale om et nyt slags subjektiveringskrav (Rose 1999). Hvor det at være et naturligt og et normalt subjekt var afgørende for at blive anerkendt og inkluderet i det moderne samfund, synes det at konstruere sig selv som et subjekt således at være afgørende for at blive anerkendt og inkluderet i det individualiserede samfund. De unge betragter det således som deres opgave at lukke et selv, der i udgangspunktet opleves som åbent. Og denne lukning går ud på at definere to faste og klare punkter og bevæge sig på en linje imellem dem. Det ene punkt består af *sådan er jeg*, det andet af *sådan kan jeg blive*, og linjen mellem punkterne er ikke mindst uddannelsesvalget, som sikrer en progression mellem *sådan er jeg* til *sådan kan jeg blive*.

De unge taler ikke om magt og underkastelse i forbindelse med uddannelsesvalget – de taler om problemer med at vælge mellem de mange uddannelser, men at de næppe har friheden til at vælge fra, illustrerer fx Stephan, der hverken ser ud til at kunne vælge eller gennemføre en uddannelse – men alligevel insisterer på, at han bliver nødt til at gøre det. Uden for uddannelses-systemet synes der ikke at være noget identitet at hente – det fremstår som en subjektivitetens ingenmandsland (Søndergaard 1996, Kofoed 2003 og Stau-næs 2004). Positionen som uuddannet fremstår med andre ord som en ikke-position hos de unge i artiklen – som uuddannet har man bevæget sig ud et sted, hvor det er yderst svært at få selvkonstruktionen til at lykkes.

I skyggen af perfektion

I den anden selvkonstruktions-akse, vi har analyseret frem, handler det ikke om at skulle træffe et bestemt valg, der er afgørende for, hvem man kan blive. Det handler om en bredere og mere diffus oplevelse af ikke at kunne måle sig med andre unge – ikke mindst søskende og klassekammerater – og om arbejdet for at komme på niveau med disse. Selvom enkelte af de unge beretter om sårbare eller problematiske søskende, tales søskende og klassekammerater ofte frem som inkarnationer af det gode ungdomsliv – dvs. som nogen, der lever et ungdomsliv, de også selv gerne vil leve. De repræsenterer det ypperste, de højpræsterer på ungdomslivets arenaer, og deres fremtid ser lys og lovende ud. Niveauet er som regel så højt, at de unge afskriver sig muligheden for selv at nå derop. Beretningerne viser samtidig, at de ikke desto mindre placerer sig selv og deres eget ungdomsliv på en målestok, som tager udgangspunkt i deres søskende og klassekammeraters liv. Og det falder sjældent ud til de unges egen fordel. Her fortæller 22-årige Lasse, der læser enkeltfag på HF, om en situation, hvor han måtte bede familien om hjælp:

L: Jeg synes, det var virkelig dejligt, at der kom en masse hjælp. For jeg tænkte: "Ok, det er måske ikke så slemt at spørge om hjælp alligevel". Det var jo, fordi jeg har nogle søstre, som alle tre klarer sig fantastisk

godt, og jeg sidder bare og tænker, "hvordan skal jeg nogensinde leve op til det?". Og lige nu når jeg fx ser min brors lejlighed, så er den altid bare perlevid og skræmmende. Og man sidder bare og tænker, at han klarer medicin på normeret tid og klarer sig skide godt. Det kan man ikke sammenligne sig med...

I: Er det noget, du tænker over?

L: Jamen det gør jeg da. Det tror jeg er meget underbevist – for jeg vil gerne vise, at jeg kan være god selv. Sådan tror jeg, det er for de fleste små søskende – at de gerne vil vise, at de godt selv kan klare sig godt.

Den succes, Lasses søskende oplever, lægger tydeligvis et forventningspres på Lasse. På den ene side sætter de en standard, han afviser at skulle leve op til ("det kan man slet ikke sammenligne sig med"). På den anden side ønsker han tydeligvis at gøre det ("hvordan skal jeg nogen sinde leve op til det?") for jeg vil godt vise, at jeg også kan være god selv"). Lasse antager da også, at det må være en udbredt følelse blandt små søskende at ville leve op til ældre søskende. 17-årige Sanne har det på samme måde med sine klassekammerater. Hun beskriver klassekammeraternes perfektion og sin egen mangel på samme som et resultat af, at de kommer fra to forskellige verdener: en perfekt og en uperfekt verden. Men selvom Sanne kommer fra en uperfekt verden, gælder det også for hende, at det er den perfekte verden, der tæller, og den hun måler sig selv i forhold til:

S: ... Altså X Gymnasium er ikke et snobbet gymnasium, men det er ikke fattige elever, der går der. Det er tit nogen, der har en ordentlig baggrund og har en kernefamilie og sådan noget. De har ikke problemer – og når man ikke selv har problemer, så er man heller ikke interesseret i at høre om andres, fordi man ikke rigtig kan relatere dem til sig selv. Og når jeg kommer fra en by som Z og har haft en masse problembørn som venner, så er det svært at stå i sådan en situation, hvor alle bare er så anderledes og så perfekte.

I: Jamen er der nogen, der har sagt noget?

S: Nej, men det er bare en generel stemning i klassen. Man kan sagtens snakke med de der piger, men jeg bliver bare aldrig en del af gruppen...

Sannes dagligdag i gymnasiet er præget af en betydelig distance til klassekammeraterne, hvis sociale og familiære baggrund ifølge Sanne adskiller sig så meget fra hendes egen, at det ikke giver mening for hende at dele sine problemer med dem. Klassekammeraterne vil simpelthen ikke kunne forstå problemerne, der ikke eksisterer i deres "så anderledes" og "så perfekte" verden, hvorfor hun vælger at holde problemerne for sig selv. Og det er en strategi, vi kan se hos flere af de unge, der ikke oplever, at de mestrer perfektionen: De trækker sig fra fællesskabet og holder sig for sig selv. De sætter således

ikke spørgsmålstejn ved perfektionen, der ikke opleves som et distant mål, de færreste opnår. Det betragtes derimod som det normale og udgør derfor en primær reference for de unges selvkonstruktion, der altså ikke bare handler om at afklare punkterne *sådan er jeg og sådan kan jeg blive* i forhold til uddannelsesvalget. Selvkonstruktionen er også spændt ud mellem to punkter, som i højere grad allerede er indholdsudfyldte: *mit uperfekte selv og den perfekte normalitet*.

Men hvor uddannelsesvalget udgjorde et veldefineret bindeled mellem *sådan er jeg og sådan kan jeg blive*, er det sværere at udpege et klart bindeled mellem *mit uperfekte selv og den perfekte normalitet*, der fremstår som to relativt uforbundne punkter, som dog er med til at betydningssætte hinanden – *det uperfekte selv* får således betydning i sammenligningen med *den perfekte normalitet*. *Mit uperfekte selv* fremstår næsten som et skygge-selv, som et selv der ikke er bærer af egne kvaliteter eller en egen værdi, men primært eksisterer som en afglans af *den perfekte normalitet*. I de unges fortællinger kaster *den perfekte normalitet* således sine refleksioner ned *over mit uperfekte selv*, hvorved visse aspekter oplyses, men deres mangel på perfektion står i skærende kontrast til de tilsvarende aspekter af *den perfekte normalitet*. Resten af *mit uperfekte selv* henlægges i mørke.

Idet *mit uperfekte selv* således kun bliver til i en ufavorabel sammenligning med *den perfekte normalitet*, synes der ikke at være megen identitet at hente for de unge uden for *den perfekte normalitet*. Perfektionen aftegner et felt af mulige perfekte positioner eller subjektiveringer, og uden for dette felt findes tilsyneladende kun ikke-positioner. Så grænsen mellem det perfekte og det uperfekte er derfor også en grænse mellem subjektivitet og ikke-subjektivitet – ganske som vi så i forrige afsnit, hvor uddannelsessystemet udgjorde subjektiveringsfeltet, og alt uden for dette havde karakter af et identitetsmæssigt ingenmandsland. I nærværende afsnit synes især det at komme fra et arbejderkvarter, have problembørn som venner og vokse op i en skilsmissefamilie (Sanne) samt at bo utjekket eller ikke at kunne klare studiet på normeret tid (Lasse) – at aftegne et ingenmandsland, man bliver nødt til at bevæge sig ud af for at få identitet. Idet de unge oplever selv at have ansvaret for at konstruere sig selv, er den store udfordring at finde ud af, hvordan de kan bevæge sig fra dette identitetsmæssige ingenmandsland over grænsen til den perfekte normalitet og dets felt af attraktive subjektspioner (Rose 1999). Selvom denne bevægelse fremstår næsten utopisk, har de unge ikke bare gjort sig en række overvejelser over, hvad den består i. Som det fremgår nedenfor, har de også gjort sig en række erfaringer med, hvor udfordrende den kan være at foretage den.

Kampen mod et uperfekt selv

De unges *uperfekte selve* fremstår i nogen grad som en slags reservoirer for diverse problematiske forhold og hændelser i livet, de har opsamlet og gjort

til en del af deres selver, og som derfor gøres til genstand for en lang række strategier, der skal hjælpe dem med at overskride uperfektionen og bevæge sig så langt hen imod *den perfekte normalitet* som muligt. Strategierne handler om på forskellig vis at optimere selvet med henblik på at løfte sig ud af livssituationer, handlemåder, følelsesmæssige problemstillinger osv., som man føler sig fanget i.

15-årige Ester, der føler sig ensom, er et eksempel på en ung, der arbejder med at optimere sit selv. Selvom interviewet indicerer, at hun i årevis har været udsat for systematisk eksklusion og mobning af sine klassekammerater, placerer hun i mindre grad problemet hos klassekammeraterne, læreren eller skolen end hos sig selv. Hun forklarer således ensomheden med, at hun er "meget indadvendt", hvorfor vejen ud af ensomheden består i "at blive mere udadvendt". Ester ønsker at bryde ud af det fangenskab, hun oplever sit indadvendte selv som, og planlægger at foretage udbrydningsmanøvren i forbindelse med det miljøskifte, der finder sted ved overgangen fra folkeskole til ungdomsuddannelse. Hun vil vælge et gymnasium, hvor hun ikke kender nogen af de andre studerende. Udbrydningsmanøvren ser altså ud til at forudsætte et brud med de sociale mønstre og sammenhænge, der udgør en ramme om hendes liv i folkeskolen. Men selvom det således må antages, at hun forbinder disse mønstre og sammenhænge med sin indadvendthed, er det indadvendtheden, der udpeges som årsagen til hendes ensomhed, og det er den, forandringsstrategien rettes imod. Med henblik på at løse sin ensomhedsproblematik, arbejder Ester med andre ord på at gøre op med et aktuelt selv, der opleves som mangelfuldt, og at realisere et fremtidigt selv, der er mindre mangelfuldt.

Også 17-årige Sanne, som vi netop har mødt, orienterer sig mod et mangelfuldt selv i sit forsøg på at håndtere nogle komplicerede udfordringer i tilværelsen. På interviewtidspunktet er Sanne stadig præget af forældrenes skilsmisse. Intet er faldet på plads – hun er flyttet sammen med sin deprimerede mor på en midlertidig bopæl, faren bor langt væk, og økonomien er usikker. Sanne er begyndt at kaste op efter måltiderne, hvilket begrundes med, at hun ikke har overskud til at dyrke sport i det kaos, der præger hendes liv, hvorfor hun oplever en vægtforøgelse mv. Sanne gør med andre ord det kompleks af udfordringer, hun befinder sig i, til et spørgsmål om en kropslig mangeltilstand, og hendes problemløsningsstrategi – opkastningerne – handler om at udbedre denne mangeltilstand:

S: Altså, jeg har en spiseforstyrrelse og sådan noget. Jeg har bulimi og sådan noget. Så det er også fordi, at jeg tror, at hvis jeg dyrker motion, så behøver jeg ikke kaste op, når jeg har spist.

I: Har du fortalt det til nogen?

S: Jamen jeg har sagt det til min mor for cirka et halvt år siden – og det er heller ikke noget alvorligt – jeg har sagt til hende, at hun ikke skal

gøre noget ved det. Jeg skal nok selv få det ordnet. Men lige nu har jeg ikke overskud til at få det ordnet. Så lige nu må jeg bare gå ud og knække mig, når jeg har spist.

I: Hvordan få det ordnet?

S: Jamen, altså stoppe med det. Men det kan jeg først, når jeg har mere tid til at dyrke motion og er et sted, hvor jeg føler, at der ligesom mere er en lige linje i mit liv i stedet for sådan en rodet en... Jeg har det sådan, at jeg kan sgu' ikke få det ordnet, før jeg får overskud til det. Jeg føler mig også sådan beskidt-agtig, når jeg gør det.

Sanne fortæller, at hun præges af dårlig samvittighed, når hun har indtaget mad, fordi hun har taget på i vægt. Under normale omstændigheder ville hun forbrænde maden gennem sport. Men idet hun ikke har overskud til at dyrke sport, forbliver maden i kroppen, og hun må ty til opkastninger. Selvom det ikke opleves som en langtidsholdbar problemløsningsstrategi, har hun ikke "overskud til at få det ordnet", før der er "en lige linje i mit liv i stedet for en rodet en". Idet Sanne arbejder på at bevæge sig fra et mangelfuldt selv (tyk) hen imod et mindre mangelfuldt selv (mindre tyk), bevæger hun sig med andre ord ind i en zone, som er "beskidt-agtig"/"ulækker"/"bulimisk". Hendes selvoptimeringsstrategi afføder således en differentiering af selvet, der på én og samme tid bevæger sig i retning af "den perfekte normalitet" og bevæger sig bort fra en sådan. Og jo mere hun gør brug af strategien, desto mere præger denne dobbelthed selvet, der simultant udkrystalliseres omkring kategorierne mindre tyk/på vej mod perfekt normalitet og "beskidtagtig"/"ulækker"/"bulimisk"/mangeltilstand. Den pris, Sanne betaler for sin selvoptimering, er med andre ord selvunderminering. Men da hun ikke kan se nogen anden vej ud af vægtforøgelsen, er det en pris, hun oplever, hun er nødt til at betale.

Intet sted synes selvundermineringen dog at være mere manifest end hos de unge, som skader sig selv. Selvom denne adfærd umiddelbart kan være svær at forbinde med selvoptimering – her synes snarere at være tale om ensidig selvunderminering – så tillægger de unge den selvskadende adfærd en række træk, der minder om de øvrige selvoptimeringsstrategier. Til trods for at litteraturen betoner, at de unge sjældent er i stand til at sætte ord på deres selvskadende adfærd (fx Møhl 2006), italesætter flere af de unge deres selvskadende adfærd som en intervention i et mangelfuldt selv, som kan være med til at bygge dette selv op. Det ses bl.a. hos 17-årige Laura, der er holdt op med at skade sig selv, men fortæller, at hun havde det godt, når hun havde cuttet sig: "Altså jo mere jeg gjorde det, jo bedre havde jeg det altså. For så kunne jeg ligesom lære det, kunne jeg. Det var ligesom at afstraffe sig selv". Selvom Laura fortæller, at denne følelse sjældent varede ved, forandrede den for en stund den vrede og aggressivitet, hun følte over for sig selv, til en følelse af selvretfærdighed. Et øjeblik oplevede hun tilsyneladende sig selv som et bedre menneske. Gennem den selvskadende adfærd havde hun håndteret

et mangelfuldt selv og gjort det mindre mangelfuldt. Af interviewene med de selvskadende unge fremgår det imidlertid, at disse virkninger ofte er kortvarige, og alligevel kan den selvskadende adfærd vare ved i lange perioder. Det gælder fx for den 25-årige hf-studerende Danny, som i årevis skadede sig selv som "selvafstraffelse": "Jeg ved ikke, hvorfor jeg blev ved med det, for det virkede aldrig. Jeg fik det ikke bedre af den grund", som han siger.

Den selvskadende adfærd og de øvrige selvoptimeringsstrategier griber således på godt og ondt ind i selvet, der på én gang ombrydes, fragmenteres, opbygges osv. og således føres ad veje, der fremstår modsætningsfyldte og uforudsigelige. De unges selvkonstruktion griber med andre ord ind i selvet, der på godt og ondt ændrer karakter som følge af selvkonstruktionen, hvilket producerer et kontinuerligt behov for at justere selvoptimeringsstrategierne. Men det kan være svært – man bliver hængende i en selvoptimeringsstrategi, selvom man oplever et behov for at skifte strategi. Måske fordi det selv, der er resultatet af selvoptimeringsstrategierne, sjældent er hverken veldefineret eller entydigt. Strategien kan både virke og ikke virke på samme tid. Noget bliver bedre, andet værre. Noget bliver måske ligefrem perfekt, mens andet bevæger sig endnu længere væk fra det perfekte. Men med perfektionen som et generaliseret krav til selvet, synes resultatet ikke desto mindre at være, at de unge – trods selvoptimeringsstrategierne – virker ude af stand til at forcere grænsen til den perfekte normalitet og dets attraktive felt af subjektpositioner. Tilsyneladende er det op til dem selv – men uanset hvad de gør, og hvor perfektioneret dele af selvet bliver, forbliver de i et identitetsmæssigt ingenmandsland på den forkerte side af grænsen. Samtidig fremstår selvet som den eneste variabel af betydning: De komplicerede livssammenhænge, de måtte indgå i – uanset om der er tale om mobning i klassen (Ester) eller udfordrende opvækstvilkår i videre forstand (Sanne) – synes ikke at udgøre variable, man kan gribe ind i og forandre med henblik på at virkeliggøre målet om perfekt normalitet.

Afslutning

I analysen har vi set, hvordan de unges selvkonstruktion udspiller sig på to akser, som både krydser og understøtter hinanden. Hver akse består af en linje spændt ud mellem to punkter, som udgør forskellige udgaver af det samme aspekt af selvet. Selvkonstruktionen går ud på at bevæge sig ad linjen fra det ene punkt til det andet. Det punkt, bevægelsen rettes væk fra, er en udgave af selvaspektet, man allerede er bærer af, men gerne vil tage afsked med. Det punkt, bevægelsen rettes imod, er en udgave, man ikke er bærer af, men gerne vil bære. Selvkonstruktionen er således båret af en dobbelt dynamik: Dels en impuls mod at forlade det, man allerede er, og dels en impuls mod at blive noget andet.

I de unges fortællinger træder uddannelse frem som en primær drivkraft i bevægelsen fra et punkt til et andet, og valget af uddannelse beskrives som

afgørende for, hvilket selv man kan bygge op. Samtidig rummer uddannelsesvalget en indbygget dobbelthed, som de interviewede unge ser ud til at have svært ved at manøvrere i: For selvom uddannelsen skal bevæge dem fra et eksisterende mod et nyt selv, opleves det ikke som muligt at vælge en uddannelse, der er løsrevet fra det eksisterende selv. Det selv, uddannelsen skal bevæge dem hen imod, skal tværtimod rumme passende doser af det selv, de allerede er. Det forudsætter imidlertid, at de er i stand til at udpege de aspekter ved deres eksisterende selver, som de vil tage udgangspunkt i, når de vælger en uddannelse at bygge deres selver op omkring, og det er de unge sjældent. Dels fordi de er i tvivl om, hvilke kriterier de skal lægge til grund for en sådan udpegning, og dels fordi de tvivler på, at deres selver rummer noget af relevans for de selver, de gerne vil bygge op.

Hermed anslås et gennemgående tema i de unges selvkonstruktion: De betragter deres selver som mangelfulde, og de strategier, de i øvrigt anlægger på selvkonstruktionen, handler derfor om at optimere aspekter af selvet, der opleves som særligt mangelfulde – hvad enten det drejer sig om kroppens udseende, bestemte personlighedstræk eller andet. Til tider har selvoptimeringsstrategierne den ønskede effekt på disse aspekter af selvet. Vi har fx set, hvordan Sannes opkastninger nok hjælper hende med at holde hendes vægtforøgelse i bero, men samtidig får de hende til at føle sig beskidt og ulækker. Selvoptimeringen går således hånd i hånd med en selvunderminering. I samme moment et aspekt bygges op, brydes et andet ned. Der er således ikke tale om en bevægelse, der løber i en ubrudt linje fra et punkt mod et andet. Linjen ser tværtimod ud til at rumme en masse forgreninger, der leder hen imod et væld af divergerende punkter, hvorfor selvkonstruktionen opleves som konfliktuel og ambivalent. Således glider *den normale perfektion*, som udgør målestokken for en vellykket selvkonstruktion, uvægerligt de interviewede unge af hænde. Mens de forestiller sig, at søskende, klassekammerater og alle mulige andre unge ubesværet bliver et med det spektrum af selvaspekter, som dette normative ideal for selvet rummer, opleves det som en uoverstigelig opgave for dem selv. Hvilket dog ikke får dem til at problematisere *den normale perfektion*, som tværtimod bruges til at understøtte deres forestilling om, at deres selver er mangelfulde og bør optimeres.

På den ene side synes de unge altså at være *kulturelt frisatte*, som modernitetsteorien (fx Ziehe 1995) advokerer for: Selvkonstruktionen går således i mindre grad ud på at realisere potentialerne i et selv, de allerede er bærere af, end på at bygge et helt nyt og radikalt anderledes selv op. På den anden side synes der, som de poststrukturalistiske teorier (fx Butler 1993) lægger op til, at være et væld af bindinger på det selv, de skal bygge op. De fremstår således yderst optagede af at positionere sig adækvat i forhold til disse bindinger, men da de betvivler deres evne til at foretage en sådan positionering, dukker positioner, der bryder med bindingerne, ligeledes op i fortællingerne som en slags billeder på, hvad de kan vente sig, hvis de ikke udvikler en sådan evne:

Som fx Nana, hvis tilværelse taber retning og mening, da hun ikke kan træffe et uddannelsesvalg. Orienteringen mod *den normale perfektion* glider med andre ord over i et fokus på de mulige konsekvenser af, hvad man kan kalde *den unormale uperfektion*, som stedse truer med at opsluge de unge.

I den forstand handler de unges fortællinger bl.a. om grænseproblematikker. De udspiller sig omkring grænsen mellem et legitimt og et illegitimt positioneringsfelt, der ligeledes er en grænse mellem det at være nogen og det at være ingenting. I udgangspunktet befinder de unge sig i det illegitime positioneringsfelt, hvor de ikke oplever at være nogen. For at kunne krydse grænsen til det legitime positioneringsfelt og få status som nogen, skal de opfylde en række kriterier, som de arbejder hårdt på at tilnærme sig. Men selvom dette arbejde ikke er uden visse succeser – de får jo truffet et uddannelsesvalg, slanket kroppen osv. – hindrer konfliktualiteten og ambivalensen i deres selvkonstruktion dem i at komme igennem grænsekontrollen. De interviewede unge giver således udtryk for, at der hersker en slags enten-eller-logik: Enten er man helt på niveau med *den normale perfektion* og får lov til at krydse grænsen, eller også forbliver man blandt, hvad der opleves som en minoritet af unormalt uperfekte unge, hvilket afføder skyld og skam over manglende mestring af et tilsyneladende elementært grundvilkår i det *kulturelt frisatte* ungdomsliv: evnen til at konstruere sig selv i henhold til idealet om *den normale perfektion*.

Det kan være svært at finde tegn på, hvad der i et poststrukturalistisk perspektiv ville blive betegnet som en subversiv citering af de dominerende subjekspositioner (Butler 1990). Tværtimod synes de unge at gøre alt for at foretage en normativ citering og lader kritikken hagle ned over sig selv, når det ikke lykkes, mens de i vid udstrækning lader idealet om *den normale perfektion* gå fri af kritik. Samtidig kan man også læse de unges fortællinger som fremvisning af den smerte og ulykke, som dette ideal kan være forbundet med, når man er ung og føler sig mangelfuld, unormal osv. Dvs. at de også kan læses som fortællinger om de konsekvenser, som produceres i mødet mellem dette ideal og unge med sådanne følelser. For selvom *den normale perfektion* sjældent problematiseres, så viser fortællingerne igen og igen, hvordan følelsen af mangelfuldhed, unormalitet osv. er forbundet med oplevelsen af, at *den normale perfektion* repræsenterer den eneste legitime værensform, som man altså ser sig ude af stand til at mestre. I fortællingerne kommer *den normale perfektion* derfor til at konnotere den smerte og ulykke, som følelsen af ikke at være nogen fører med sig, på trods af at dette ideal ikke gøres til genstand for en direkte kritik eller problematisering.

De unges fortællinger synes at være rensset for kritikker og problematiseringer af de sociale og kulturelle forhold, der indrammer deres liv – i stedet retter de unge deres kritiske og problematiserende refleksioner mod sig selv (Willig 2013). Vi hører både om problemer med mobning og skilsmisse og om udfordringer med at komme fra socialt belastede boligområder. Koblet til de

unges massive fokus på det at få en god uddannelse og klare sig godt i uddannelsessystemet, synes unge fra mindre privilegerede miljøer og/eller en uddannelsesfremmed baggrund at have nogle særlige udfordringer i forhold til at imødekomme idealet om *den normale perfektion*. Man kan fx spørge, om Sanne fra arbejderkvarteret, der føler sig fuldstændig forkert i gymnasiet, og Stephan, der synes ude af stand til at mestre uddannelseskravet, udgør en slags særligt udsatte grænsefigurer blandt de unge i analysen, der i en vis forstand alle sammen befinder sig i et grænseområde. Man kan med andre ord spørge, om ikke der ligger nogle klasse-mæssige barrierer indbygget i de unges fortællinger, som de unge ikke adresserer direkte, men som er afgørende for, hvor hårdt de rammes af dette ideal, og dermed for deres evne til at håndtere selvkonstruktionen (Skeggs 2004, Rasborg 2014)).

Fortællingernes relativt snævre fokus på selv og selvkonstruktion kan på den ene side ses som et tidstypisk udtryk for den individualisering af samfund og kultur, som bl.a. er beskrevet af modernitetsteorien (fx Beck & Beck-Gernsheim 2002). På den anden side kan det også forstås som et særligt træk ved de unge, som er blevet udvalgt til interviewene. Disse unge havde i vid udstrækning mistrustsproblemer inde på livet, hvor selvet tillægges en mere eller mindre central rolle – de havde fx erfaringer med selvskadende adfærd, ensomhed, at sulte sig selv og jævnlige opkastninger – hvorfor de kan betragtes som et skævt udsnit af ungdommen med en særligt udpræget orientering mod selvet. Ungdomsforskningen viser ikke desto mindre, at forestillingen om, at man som ung selv har ansvaret for at konstruere sig selv, har vundet bredt indpas blandt unge i det senmoderne samfund (Illeris et al. 2009). Flere undersøgelser dokumenterer ligeledes, at selvorienterede mistrustsproblemer vinder stadig mere udbredelse blandt unge (fx Nielsen et al. 2010, Ottosen et al. 2010), hvilket kan være et fingerpeg om, at den smerte og ulykke – samt følelsen af at være ingenting – som vi har set ovenfor, kan være relativt gennemgående fænomener blandt nutidens unge.

Litteratur

- Andenæs, A. 2000: "Generalisering. Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse", i H. Haavind (red.): *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Armbjörnsson, F. 2004: *I en klass för sig – genus, klass och sexualitet bland gymnaseitjejer*. Stockholm: Ordfront.
- Bauman, Z. 1999: *Liquid Modernity*. London: Polity Press.
- Beck, U. & E. Beck-Gernsheim 2002: *Individualization*. London: SAGE Publications Ltd.
- Butler, J. 1990: *Gender Trouble. Feminism and Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Butler, J. 1993: *Bodies that Matter. On the Discursive Limits of "Sex"*. New York: Routledge.

- Cawood, S. H. 2007: *Velkommen til pussyland: Unge positionerer sig i et seksualiseret medielandskab*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsskoles Forlag.
- Davies, B. & R. Harré 1990: "Positioning and the discursive production of selves". *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1):43-63.
- Erikson, E. H. 1968: *Identity: youth and crisis*. New York: Norton.
- Fangen, K.; K. Fossan & F. Mohn (eds.) 2010: *Inclusion and Exclusion of Young Adult Immigrants: Barriers and Bridges*. Surrey: Ashgate.
- Fog J. & S. Kvale (red.) 1995: *Artikler om interviews*. Aarhus: Center for kvalitativ metodeudvikling, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.
- Foucault, M. 1991: *The History of Sexuality Vol. 1. An Introduction*. USA: Penguin Books.
- Giddens, A. 1996: *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under sen-moderniteten*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gilliam, L. 2009: *De umulige børn og det ordentlige menneske – identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Haavind, H. 2000: "På jagt efter kjønede betydninger", i H. Haavind (red.): *Kön och tolkning. Metodiske möjligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Illeris, K.; N. Katznelson; J. C. Nielsen; B. Simonsen & N. U. Sørensen 2009: *Ungdomsliv. Mellem individualisering og standardisering*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Johansson, T. 1997: *Den skulpterede kroppen. Gymkultur, friskvård och estetik*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Katznelson, N. 2004: *Udsatte unge, aktivering og uddannelse – Dømt til individualisering*. Ph.d.-afhandling. København: Center for Ungdomsforskning.
- Kofoed, J. 2003: *Elempli. Inklusion-eksklusionsprocesser blandt børn i skolen*. Ph.d. afhandling, Danmarks Pædagogiske Universitet, København.
- Kroger, J. 2007: *Identity Development. Adolescence through Adulthood*. London: SAGE Publications.
- Murning, S. 2013: *Social differentiering og mobilitet i gymnasiet – kulturel praksis, sociale positioner og mulighed for inklusion*. Ph.d.-afhandling, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.
- Møhl, B. 2006: *At skære smerten bort – en bog om cutting og anden selvskadende adfærd*. København: PsykiatriFondens Forlag.
- Nielsen, J.C.; N. U. Sørensen & M. N. Osmec 2010: *Når det er svært at være ung i DK – unges trivsel og mistrivsel i tal*. København: Center for Ungdomsforskning, Aarhus Universitet.
- Ottosen, M. H.; D. Andersen; L. P. Nielsen; M. Lausten & S. Stage 2010: *Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2010*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Pless, M. 2009: *Udsatte unge på vej i uddannelsessystemet*. Ph.d.-afhandling. Forskerskolen DOCSOL. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.
- Rasborg, K. 2013: "Individualisering og social differentiering i den reflekssive modernitet". *Dansk Sociologi*, nr. 4/24. årg. 2013.
- Rose, N. 1999: *Governing the Soul: The Shaping of the Private Self*. (2nd edition) Free Association Books. London: Routledge.
- Sennett, R. 1998: *The Corrosion of Character. Personal Consequences of Work in the New Capitalism*. New York: Norton.

- Skeggs, B. 2004: *Class, Self, Culture*. London: Routledge.
- Staunæs, D. 2004: *Køn, etnicitet og skoleliv*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Søndergaard, D.M. 1996: *Tegnet på kroppen. Køn: Koder og konstruktioner blandt unge voksne i academia*. København: Museum Tusulanum.
- Søndergaard, D.M. 2009: "Mobning og social eksklusionsangst", i J. Kofoed & D.M. (red.): *Mobning – sociale processer på afveje*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Sørensen, N.U. 2006: "På kanten. Æstetiseringen af det maskuline og heteroseksuelle blandt unge mænd i en senmoderne storby". *Norma*, Vol. 01, Issue 2:122-149.
- Sørensen, N.U.; A. Grubb; I. W. Madsen & J. C. Nielsen 2011: *Når det er svært at være ung i DK. Unges beretninger om mistriksel og ungdomsliv*. København: Center for Ungdomsforskning, Aarhus Universitet.
- Wetherell, M. & J. Potter 1992: *Mapping the language of racism*. New York: Columbia University Press.
- Willig, R. 2013: *Kritikkens U-vending*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ziehe, T. 1995: *Ambivalenser og mangfoldighed – En artikelsamling om ungdom, skole, æstetik og kultur*. København: Politisk Revy.